

Suomen 1990-luvun alun lamasta on tehty jo paljon tutkimuksia, mutta sen jälkeisen nousukauden analyysia on saatu odottaa. Uusi kirja kertoo, ketkä voittivat ja ketkä hävisivät näinä kansantalouden vahvan kasvun vuosina.

Kansantalous menestyi – entä kansa?

Pekka Sauramo
Ennustepäällikkö
Palkansaajien tutkimuslaitos

Suomen talouden kehitystä 1990-luvun lopun nousun vuosina on luonnehdittu menestystarinaksi. Nousihan Suomi maailman kilpailukykyisimpien maiden joukkoon. Mutta miten kansantalouden menestyminen on näkynyt suomalaisten elinolosuhteissa? Kansantalous menestyi – entä kansa? Tähän kysymykseen etsitään vastausta tuoreessa Palkansaajien tutkimuslaitoksessa tehdyssä kirjassa ”Kriisistä nousuun – miten kävi kansalaisille?”¹

Pekka Sauramo esittelee keskeisiä johtopäätöksiä toimittamastaan kirjasta ”Kriisistä nousuun – miten kävi kansalaisille?”

Kysymykseen etsitään kirjassa vastausta analysoimalla työllisyyden, työttömyyden, palkkojen ja tulonjaon muutosten keskeisiä piirteitä. Kirjan perusviesti on: kansantalous menestyi mutta ei koko kansa.

Samalla kun menestystarinasta puhuminen on oikeutettua se on myös liian yksioikoista: kirjan analyysien perusteella 1990-luku muodostaa Suomen taloushistoriassa vuosikymmenen, jolloin keskimääräiset kasvuluvut an-

tavat poikkeuksellisen harhaanjohtavan kuvan joidenkin väestöryhmien taloudellisen aseman muutoksista.

Hyötyäkseen Suomen talouden menestyksestä kansalaisen oli päästävä nauttimaan kasvun hedelmistä. Monet pääsivätkin nauttimaan niistä. Talouden menestystarinan käänköpuoli on kuitenkin se, että kohtuuttoman moni jäi osattomaksi tuotannon ja kansantulon lisääntymisestä.

Nousukaudesta hyötyivät eniten ne, jotka pääsivät osalliseksi kansantulon kasvusta. Kansantulon kasvuun liittyi 1990-luvulla yksi oleellinen erityispiirre: se sisälsi funktionaalisen tulonjaon voimakkaan muutoksen palkkatulojen tappioksi ja pääomatulojen eduksi. Palkkojen kansantulo-osuus aleni selvästi. Hyötyäkseen oleellisesti kansantulon kasvusta kansalaisen oli päästävä osalliseksi kasvaneista pääomatuloista.

Niissä kotitalouksissa, jotka saivat runsaasti pääomatuloja, tulot kasvoivat huomattavasti keskimääräistä enemmän. Pääomatulojen kasvun epätasainen jakaantuminen oli keskeinen syy siihen, että tuloerot kotitalouksien välillä kasvoivat 1990-luvun loppupuolella selvästi. Vaikka pääomatulojen saajat eivät muodostakaan taustoiltaan yhtenäistä ryhmää, heidän joukossaan on huomattavasti tavallista enemmän yrittäjiä sekä muutenkin suurituloisia, erityisesti ylempiin toimihenkilöihin kuuluvia ihmisiä.

Niitä palkansaajia, joilla oli töitä ja joiden tulot olivat lähinnä palkkatuloja, ei voi pitää yksiselitteisesti voittajina eikä häviäjinä. Heidän reaaliansion nousivat, mutta nousu jäi vaatimattomaksi. Keskimääräistä kehitystä kuvaavat luvut antavat varsin edustavan kuvan tavallisten palkansaajien palkka-kehityksestä. Esimerkiksi eri toimialoilla palkkojen nousuvauhdit eivät poikenneet oleellisesti toisistaan – aina-

kin, jos vertailussa otetaan huomioon erittäin suuret tuottavuuden kasvuerot.

Palkkaerojen kasvu ei ollutkaan tärkeä tuloerojen kasvun syy. Tässä suhteessa Suomi poikkeaa monista muista maista, joissa palkkaerojen kasvu on ollut selvästi voimakkaampaa.

Kirjassa korostetaan sitä, että 1990-luvulla yhdistyi kaksi murrosta – lama ja uuden talouden läpimurron hallitsema talouden toimintaympäristön muutos – tavalla, joka ruokki eriytmistä. Tämä näkyi selvimmin työmarkkinoilla. Ne ihmiset, ja erityisesti ne työttömät, jotka saivat voimakkaan talouskasvun vuosina työpaikan, hyötyivät nousukaudesta. Toisaalta työttöminä pysyneet tai työmarkkinoille tulleet mutta ilman töitä jääneet saattoivat jäädä kokonaan osattomiksi kansantalouden menestymisestä.

Nousun alettua kaikkein hankalinta työpaikan saaminen oli iäkkäille, alhaisen koulutuksen omaaville työttömille. Muuttuneissa oloissa työpaikan saaminen olisi saattanut

edellyttää ammatin vaihtamista, mikä ei ollut helppoa. Iäkkäitä, heikosti koulutettuja työttömiä voidaankin pitää tärkeimpänä laman vahingoittamana ikäryhmänä. Se ei ole päässyt hyötymään talouden noususta. Vaikka iäkkäät ovat yleensä olleet heikommassa asemassa kuin nuoret, myös nuorissa ikäryhmissä alhainen koulutus on vaikeuttanut työn saantia.

Tällä hetkellä oleellisen osan vaikeasti työllistyvien työttömien kovasta ytimestä muodostavat iästä riippumatta ne henkilöt, joiden työuraa lama vaikeutti oleellisesti. Monelle laman aikana työttömäksi joutuneelle koko 1990-luku muodostui ankeaksi, kasvavien toimeentulo-ongelmien leimaamaksi vuosikymmeneksi.

Vaikka työn saanti – ja työpaikan säilyttäminen – vaikutti oleellisesti eri vä-

estöryhmien taloudelliseen asemaan, myös tulonsiirtoihin tehdyt uudistukset ja tarkistukset saattoivat muuttaa erityisesti niiden varassa elävien elinoloja. Koska tulonsiirrot jäivät 1990-luvulla jälkeen tulokehityksestä, niistä ja etenkin erilaisista tarveharkintaisista sosiaaliavustuksista riippuvaiset väestöryhmät eivät hyötyneet voimakkaasta talouskasvusta. Tulonsiirtojen jälkeenjäneisyys ei kuvasta ainoastaan taloudellisia pakkoja vaan myös talouspoliittisiin arvostuksiin perustuvia politiikkavalintoja.

Rikkaat rikastuivat ja köyhät köyhtyivät – tämä luonnehdinta tiivistää 1990-luvun loppupuolen kehityksen ainakin, jos köyhyydellä tarkoitetaan suhteellista köyhyyttä.

Koska työttömyys oli keskeisin tekijä, joka heikensi 1990-luvulla suuren väestöryhmän taloudellisia oloja, sen vähentämisen tulee olla keskeisin talouspoliittinen tavoite lähivuosina. Siksi kirjassa pohditaan myös keinoja työttömyyden vähentämiseksi.

Kirjassa korostetaan työttömyysohjelman luonteen vaikuttavan ratkaisevasti siihen, mitä keinoja päätöksentekijöiden tulisi käyttää työttömyyden alentamisessa. Koska suomalaisen työttömyysohjelman sitkeys ja rakenteellisuus kiteytyy työttömien kovaan ytimeen, siihen vaikuttamisen tulisi olla tärkein tavoite. Siksi kirjassa painotetaan työvoimapolitiittisten toimenpiteiden merkitystä.

Suomessa harjoitettu aktiivinen työvoimapolitiikka ei kuitenkaan ole ollut kaikilta osiltaan onnistunutta. Se on ollut liiaksi suurelle joukolle samasta tuutista tarkoitettua ”bulkkihyödyketä”. Kirjan politiikkasuosituksissa korostetaan sitä, että työttömien kovan ytimen aseman kohentaminen edellyttää yksilöllisten erojen huomioon ottamista entistä paremmin.

VIITE

¹ P. Sauramo (toim.) (2002), Kriisistä nousuun – miten kävi kansalaisille?, Helsinki: Edita.

Kasvaneista pääomatuloista osallisiksi päässeet olivat suurimpia voittajia, alhaisen koulutustason omaavat ikään-tyneet työttömät puolestaan suurimpia häviäjiä.